

értékelők. Ugyancsak kimutatható volt az előzetes figyelmeztetés hatása is.

A szerzők szerint eredményeik azt az álláspontot erősítik, hogy a vallomások írásos változatát az ítélkezési eljárások során mellőzni kellene.

Wheatcroft, Jacqueline M. – Keogan, Hannah: Impact of Evidence Type and Judicial Warning on Juror Perceptions of Global and Specific Witness Evidence. *The Journal of Psychology*. DOI: 10.1080/00223980.2016.1261077 • <http://tinyurl.com/glt74fj>

Gimes Júlia

Könyvszemle

A hiányzó láncszem

Az ELTE Pszichológiai Doktori Iskolájának szellemi műhelyében született kötet az interdiszciplináris kutatás szép példája: a szociálpszichológia eszközeivel vizsgálják részben általában a jogrendszerek, részben specifikusan a magyar jogrendszer működését. Ennek során jelentős részben (de nem kizárólag) az alkotmányjogra koncentrálnak, így a munka pszichológusokon és jogászokon kívül politológusoknak is érdekes olvasmány lehet. A vaskos kötet 14 tanulmányt foglal magában, egy tudomány-rendszertani és tudománytörténeti bevezető fejezetsoport után először a jogi ismeretről, az ítéletalkotásról és a közéleti aktivitásról szóló írások következnek, majd a rendszerattitűdöket elemzik a szerzők, akik gazdag nemzetközi szakirodalmi apparátussal, és ami még fontosabb: eredeti magyar adatfelvételekkel dolgoznak. A kvantitatív kutatásokhoz szükséges statisztikai attribútumok nem akadályozzák az olvasást azok számára sem, akik más (például jogász) háttérrel veszik kezükbe a könyvet, sőt a megértés (illetve talán az egyetemi hallgatók számára a tanulás) megkönnyítése végett számos áttekinthető táblázat és instrukatív ábra segíti az olvasót.

A tradicionális jogtudományi gondolkodás ambivalensen viszonyul a jogi kérdések társadalomtudományi vagy természettudományi eszközökkel való vizsgálatához. A jogtudomány klasszikus (és mind a mai napig domináns) ága, a jogdogmatika leginkább a teológiával (sőt egyes elemeiben a matemati-

kával) rokon: a fogalmi rendszerépítést tekintti feladatának, amelyet aztán a valóságra húzhat rá hálóként. A hagyományos jogászai módszertől némely logikai hasonlóságot leszámítva eleve idegen a számokkal való mérés (*iudex non calculat*), és ha a jogászok mégis ilyen, számukra statisztikai ismeretek hiányában ellenőrizhetetlen eredményekre tekintenek, akkor az kétféle reakciót válthat ki: vagy a jogászai/jogtudományi munka számára irrelevánsnak tekintik/mondják azokat (sőt, mivel a módszertant nem tudják ellenőrizni, néha még bosszantó betolakodásnak is a saját tudományterületükre), vagy épp ellenkezőleg: relevánsnak és a jogértelmezés számára megkerülhetetlennek. Jelen sorok szerzőjéhez ez utóbbi megközelítés áll közel, hiszen a jogszabályok, illetve az alkotmány értelmezésekor általában alkalmazandó objektív teleologikus értelmezéshez elengedhetetlen annak megértése, hogy a társadalom egésze miként viszonyul a joghoz. Az objektív teleologikus értelmezés a norma szövegéből (vagyis egy objektumból, és nem a jogalkotó szubjektumából) próbálja kiolvasni a norma célját (cél, görögül *telosz*), azt feltételezve, hogy a normának a társadalom számára hasznos, értelmes, erkölcsös célja van. Ez utóbbi elemhez azonban szükséges a társadalmi valóság megértése, amelyben a jogrendszer működik. Ennek vizsgálata és alapos megértése nélkül hamis régi közhelyekbe burkolózunk az alkotmányos rendszer működését illetően (rossz értelemben vett fogalmi jogászkodást, avagy *Begriffsjurisprudenz* művelünk), értelmezési

határesetekben nem tudjuk meghozni a megfelelő jogalkalmazói döntést. Vagy épp elhitjük magunkkal, hogy a jogi szabályok változása demokratikussá vagy jogállamivá tehet egy társadalmat – e kötet eredményei különösen kijózanítóak ebből a szempontból (kül. 161–190. és 281–336.), és világosan látszik, hogy ezeknek a hagyományoknak a hiánya a jogállamiság társadalmi infrastruktúrája gyengeségét is jelenti. Az elmúlt évek elszomorító alkotmányos változásai Magyarországon minden bizonnyal részben ezzel is magyarázhatók, a korábbi szabályozási problémák (amelyek ugyan léteztek) csak másodlagos okok.

A jogrendszerrel túl gyakran beszélnek csak jogászok és csak jogászul. Ezzel elszalasztjuk a társadalom egyik fontos alrendszerének megértését, annak közgazdasági, szociológiai vagy éppen pszichológiai vonatkozásaival egyetemben. A jogtudománynak szüksége van ilyen külső impulzusokra, amelyek időről időre megújítják, hogy a társadalmi koordináció (egyik) adekvát formájaként működessen. Remélhetőleg ezek a kutatások (és az ilyen, egyetemi tankönyvként is használható

hasonló kötetek) lehetőséget fognak teremteni arra is, hogy a magyar jogi oktatás megújulhasson, és a szabálymagoltatás helyett átfogóbb oktatási formát valósíthasson meg (részben esetmegoldások, részben társadalomtudományi alapozás révén).

A kötet kérdésfeltevése jelen formájában a társadalom egészének jogi szociálpszichológiáját vizsgálja, de jogászként (vagyis a kutatás „fogyasztójaként”) azt reméli jelen sorok szerzője, hogy a kutatásnak folytatása is lesz, és ez a szellemi műhely további olyan témaköröket is kutat majd a jövőben, mint a jogi döntéshozók (különösen a bírák) pszichológiája. Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a kötet kiváló összegzése mind a nemzetközi szakirodalmi *state of the art*-nak, mind pedig a jelen magyar valóságnak. Címéhez méltóan valóban: egy hiányzó láncszem. (*Hunyady György – Berkics Mihály (szerkesztők): A jog szociálpszichológiája: a hiányzó láncszem (Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2015, 434 p.)*)

Jakab András

igazgató, MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont Jogtudományi Intézet

Kommunikációs terek 2016

Az András Hanga szerkesztette, sorrendben egy konferencia-beszámolóból, eredetileg előszóban elhangzott előadások átirataiból, tanulmányokból, valamint könyvrecenziókból álló kötet a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályának második helyzetjelentése a tagok és mestereik, oktatóik munkájáról. Az osztály tagjai között jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának, az ELTE Interdiszciplináris Doktori Iskolájának és a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi

Doktori Iskolájának tagjait találhatjuk meg. A könyv a tanulmányok és a recenziók tematikáját is figyelembe véve tekinthető egyben pillanatképnek a magyarországi kommunikáció- és médiatudományok aktuális kérdéseiről, kutatott területeiről: ezek között a könyv alapján első helyen szerepel az újmédia, annak társadalmi, gazdasági és jogi környezete (médiaszabályozás); hangsúlyos emellett a média és gender összetett kérdésköre (genderszempon-tú retorikai elemzés, genderetikus újságírás), de az interdiszciplinaritás jegyében jelen vannak olyan határterületek is, mint a feminista közgazdaságtan vagy a szociálpszichológia. Megtaláljuk az olyan, a hagyományosabb

értelemben vett kommunikációkutatás területéhez tartozó témákat is, mint a szóközi beszédek vizsgálata, a (történeti szemléletű) filmelemzés és a tánc mint kommunikáció.

A nyitó írás, Demeter Márton beszámolója a DOSZ által szervezett 2016-os *Tavaszi Szél Konferencia* Kommunikációtudományi szekciójában elhangzott előadásokról útmutatóul szolgálhat a tudomány fiatal kutatóinak is. A kötet fontos célja a hazai szakma összefogása, egymás kutatásainak láthatóvá tétele a kommunikáció- és médiatudomány kutatói számára, beleértve a doktori hallgatókat, valamint természetesen a szélesebb tudományos közösség felé való kommunikációt is. Ilyen tekintetben mindenképpen üdvözlendő és példamutató kezdeményezés, bár lentebb megfogalmazok néhány kritikai pontot is.

A *Műhelybeszélgetések* egy beszélgetéssorozat előadásainak átiratait tartalmazza; sajnos néhol az előadás eredeti szövegének szerkesztés nélküli megőrzése az írásos változat kárára történt. Kiemelkedő ugyanakkor Aczél Petra Katalin az újmédiával, valamint a *big data*-val foglalkozó írása (*Mindigitális: Az újmédia tere – Gondolatok az adattárban*), amely felvezetőként is szolgál a többi, a digitális médiával foglalkozó íráshoz. Aczél az újmédia (digitális, hálózati média) mint szimbolikus-kommunikatív tér és a benne mozgó, tájékozódó ember vonatkozásában reflektál a *big data* jelenségkörre, az ezzel összefüggő figyelemváltozásokra, valamint az átalakuló információs viselkedésre. Üdvözlendő módon hangsúlyozza a „nagy adattal” (amelynek jellemzője, mint rámutat, nem csupán a mennyiség, hanem a széles körű hozzáférhetőség is) szembeni kritikai megközelítések jelentőségét, méghozzá az adatok objektivitásának vonatkozásában, tehát egy tudományos-módszertani jellegű szempont mentén. Emellett felhívja a figyel-

met a szelekcióra, a releváns kérdésfeltevés, a következetesség és ítélőképesség fontosságára (a tudományosság, a tudományos módszertan alapvető kritériumaira), valamint az etikai kérdésekre való reflexió szükségességére is, amely új intellektuális kihívásokkal is szolgálhat. A tanulmány második felében a figyelemgazdaságot definiálja és vázolja fel az újmédia vizsgálati kereteként, valamint a predigitalis és a digitális nemzedék információs viselkedésének különbségeit írja le, bőséges szakirodalmi hivatkozással, kutatási eredményekkel alátámasztva. A leírás némileg determinisztikus marad, a kritikai szempontok (mint a társadalmi és földrajzi különbségek, egyenlőtlenség, digitális szakadék) itt kevésbé érvényesülnek. Ugyanakkor aggodalmaskodó technopessimizmussal sem vádolható a szerző, ehelyett az értő, a citált eredmények segítségével alátámasztott oktatási stratégiák megfogalmazására helyezi a hangsúlyt.

A kritikai szemléletmód hiánya a kötetben több írásnál is szembeütköző, de talán a leginkább Domschitz Mátyás előadásánál (*Munkaeszköz és sikerirodalom*), amely a *hogyan legyünk boldogok?* kérdését középpontba helyezve szándéka ellenére alig távolodik el az elemzett *self-help* könyvek individualizáló, a társadalmi struktúráról tökéletesen megfelelkező szemléletmódjától és nyelvezetétől.

Aczél írása mellett kiemelendők tartom Gyürke Katalin, András Hanga és Szakács István, valamint Tóth Judit Gabriella tanulmányait. Bánkúti Ágnes írása a tánc kommunikációjáról szintén értékes, noha egyelőre megmarad a (gondosan körbejárt) témafelvetésnél. Gyürke Katalin (A nők médiareprezentációja és a *genderetikus újságírás a hírmédiában*) hasznos, alapos, és üdítően választékos stílusban megírt, történeti mélységű áttekintést nyújt a genderetikus újságírás kérdésköré-

ről, egyben útmutatót ad a média genderszem-pontú vizsgálatához. Írásának második felében aktuális, a nők médiareprezentációját és a genderetikus újságírást empirikusan, jellemzően kvantitatívan vizsgáló nemzetközi projekteket mutat be, egyúttal olyan előremutató hazai kezdeményezésekre is hivatkozik, mint a Magyar Női Érdekvédelem Szövetség által összeállított, az egyetemi kommunikációs képzésben is jól használható (tan) anyagok. András és Szakács tanulmánya („*Oszt a Heinekentől loptuk vóna?*” *A nemzeti identitás mint márkatényező – az Igazi Csiki Sör*) színvonalas és izgalmas elemzés az Igazi Csiki Sör márka kommunikációjáról annak földrajzi és társadalmi kontextusában. A szöveg a „székelység”, „góbóság” reprezentációjára alapuló marketinget nem csupán helyi-történeti beágyazottságban vizsgálja, hanem az iparági környezet, azaz a rivális cégek és márkák kommunikációjával és fogyasztásával történő összevetésben is. Tóth Judit Gabriella („*Kulák, gyere ki!*”, *avagy miként éli át újra a felnőtt személyiség gyermekkorának legtraumatikusabb élményét*) az emlékezetkutatás egy módszerének alkalmazását mutatja be meggyőzően, méghozzá egy kollektív gyerekkori trauma vizsgálatán keresztül. Ez a trauma Nyésta falun az 1950-es években történt esemény, egy „kulák” házában felgyújtása, amelyet az iskolából kivezényelt gyerekekkel végeztek el. A kutatás során a kutató a helyszínen, tehát a közösségi trauma eredeti kontextusában mesélteti az akkori gyerekeket, akik idős emberként saját maguk számára is új módon idézik fel és élik át az eseményeket. A kutató nemcsak módszertani eredménnyel szolgál, de a trauma tudományos szakirodalmához is hozzájárul – bár az újratraumatizálással kapcsolatosan esetlegesen felmerülő etikai kérdésekre nem tér ki.

A kifogástalan színvonalú, informatív recenzio – az összesen 13 ismertetés kimondottan nagy súlyt képvisel a kötetben – túlnyomórészt friss kötetekre reflektálnak, mind hazai (pl. Koltay András – Török Bernát, Polyák Gábor, Máté-Tóth András), mind nemzetközi szerzőktől (pl. James Curran – Jean Seaton, Monroe E. Price), de klasszikusokat értékelő írások is szerepelnek itt (Susan Sontag, illetve Csíkisztentmihályi Mihály két könyve is).

A kötet jó összefoglaló, számos értékes írással; áttekintést ad a kommunikáció- és médiatudomány elsődleges fókuszairól, perspektíváiról mind a szűkebb, mind a tágabb szakmai közösség részére. Egy gondosabb szerkesztői munka kiegyenlíthette volna a minőségi egyenlőtlenségeket, és orvosolhatta volna olyan apró, de bosszantó problémákat, mint hogy nincs egységes hivatkozási rendszer, olykor különbözik az angol és a magyar nyelvű absztrakt, ezek terjedelme és alaposága sem egységes, és maradtak a kötetben kijavítatlan nyelvi hibák. A továbbiakban a formára való alaposabb odafigyelés, és esetleg egy tudatosabban tematikus szerkesztés, vagy éppen a kutatások eredményeiről beszámoló tanulmányok és a témafelvető jellegű, illetve elméleti tanulmányok különválasztása, valamint a szerkesztői keretezés hozzájárulhatna ahhoz, hogy a kötet még hatékonyabban elérje (feltételezett) célját. Végül kívánatos lett volna rövid bemutatkozások szerepeltetése a szerzőktől a kötet végén, bár az új média és a gyorsan kereshető akadémiai profilok körében elképzelhető, hogy ez a funkció egyre inkább feleslegessé válik. (*András Hanga szerkesztő: Kommunikációs terek 2016. Budapest – Sepsiszentgyörgy: DOSZ-T3 Kiadó, 2016*)

Barna Róza Emília

PhD, szociológus, kultúrakutató,
BME Szociológia és Kommunikáció Tanszék

Intenzív termelés, növekedési kényszer, természetrombolás, fenntarthatóság

A címben említett jelenségek összefüggésével, az ember és a természet kapcsolatát elemzi Horváth József akadémikus új könyve. A mű ismerteti az újkori történelem talán legfontosabb problémáját, amely a fenntarthatóság és fennmaradás aggodalmával foglalkozik. Érdekes módon csak később, az 1980-as évek során döböntek rá a természettudományos szakemberek, hogy a túlkemizált és túlságosan mechanizált agrártermelés mellékhatása a környezet és az emberi egészség károsítása lehet (Rachel Carson: *Néma tavasz*). Hasonlóan aggodalmas volt Donella Meadows és szerzőtársai *A növekedés határjai* c. könyve, amely felhívta a figyelmet arra, hogy a természeti erőforrások nem korlátlanul hozzáférhetők, és pesszimista előrejelzéseket ismertett. Mindkét aggodalmaskodás túlzásnak bizonyult, de mindkét közleményben volt igazság is! A folytatást általában pesszimista hangulat, és a fenntarthatóság követelményét hangsúlyozása jellemezte (Lester R. Brown: *Building a Sustainable Society*). Horváth József könyve mindig ismerteti a pro és kontra véleményeket, és a legtöbbször óvatosan állást is foglal. A határozott állásfoglalás igen nehéz, mert a jelenség feltárása, a szükséges előrejelzés sokszor nem tud mentesülni a jóslástól. Erre jó példa az 1960-as években a *Science*-ben megjelent cikksorozat. Ebben elismert természettudósok válaszoltak arra a kérdésre, hogy a közeljövőben milyen tudományos irányzatok megjelenésével vagy fejlődésével kell számolnunk. Mai szemmel nézve meglepő: sem a *biotechnológia*, a *környezetvédelem* vagy a *fenntarthatóság* szó, illetve fogalom nem volt

megemlítve vagy leírva. Ennyit a jövőre vonatkozó véleménynyilvánítás értékéről.

A fenntarthatóság problémáját ma kevesen vitatják, de itt is van ellenvélemény. A probléma abból a felismerésből indult ki, hogy a mind intenzívebb termelés, azaz a gazdasági növekedés környezetkárosítást, emberi egészségkárosítást okozhat. Ezt a paradigmát, azaz közmegegyeződést az ENSZ Brundtland-jelentése úgy fejezte ki, hogy a gazdasági fejlődést olyan eljárások biztosíthatják fenntartható módon, amelyek ugyan kielégítik jelen szükségleteinket, de nem csökkentik a jövő generációk sikeres termelését.

Horváth József könyve ennek szellemében elemzi a szokványos és precíziós növénytermelés, a növényvédelem, növény-nemesítés, élelmiszerbiztonság, az energiagazdálkodás, a felsőoktatás, tudományos kutatás hatásait a fenntarthatóság szempontjából. Külön foglalkozik a 20–21. század gazdasági válságaival és a csúcsertekezletek javaslataival. Ebből a szempontból vizsgálja a paradigmaváltást, amely a talaj, a víz és növény kölcsönhatásával foglalkozik. A mű részletes tájékoztatást ad a legújabb világertekezletekről, amelyek a fenntarthatósággal foglalkoztak; hétszáznál több idézetet ismertet, amelyeknek közül van a témához. A fenntarthatóság problémájának megoldását az a nyilvánvaló tény is sürgőssé teszi, hogy a világ lakosaink száma ijesztően növekszik, ennek következtében az intenzív termelési módok nem nélkülözhetőek, de a modern termelésnek fenntarthatónak kell lennie. A könyvet biológusok, agrárszakemberek és közgazdászok egyaránt haszonnal forgathatják. (*Horváth József: Biofilia – Gondolatok a fenntarthatóságról és a fennmaradásról. Budapest: Agroinform, 2017*)

Király Zoltán
az MTA rendes tagja

A kesergő nimfától a fonóházi dalokig

Csörsz Rumen István új kötete a szerző saját kifejezésével élve az „irodalom aljnövényzet”-ében (9.) kóborol, s onnan „gombászik” (18.), vagyis azokat a „közepesen ismert, könnyen megbúvó, de annál jobban hasznosítható közköltési alkotások”-at (18.) kutatja, amelyek segítségével felrajzolható a 18. század ismert és kevesebbet emlegetett magyar szerzőinek viszonya a ponyván megjelent, illetve sokszor csak kéziratban maradt, illetve fennmaradt, nagyrészt az oralitáshoz kötődő irodalmi szövegekhez.

A könyv egy kétkötetes tervezett monográfia első kötete (15.), így a benne feltárt anyag virtuális időhatára Csokonai halálának éve (1805), de számtalan pontján előre utal már Petőfi Sándor, Arany János, sőt Mikszáth Kálmán munkásságának releváns vonatkozásaira is (105.).

A kötet három nagyobb egységre bomlik: az első és a harmadik a közköltészet fogalmának alakulásával és a közköltészetről szóló 18–19. századi kritikai reflexiókkal foglalkozik. A középső, egyben legerjedelmesebb fejezet pedig időrendi sorrendben, hét alfejezetben tárgyalja a közköltészet és a „neves”, vagyis a híres (például Pálóczi Horváth Ádám), illetve a névvel rendelkező (például Berei Farkas András) magyar szerzők kölcsönhatását Gyöngösi Istvántól Csokonai Vitéz Mihályig.

Amellett, hogy az alfejezetek az egyes költői életművek alapos, valamint elképesztő mennyiségű közköltészeti szöveg (variáns) ismeretét tükrözik, Csörsz Rumen István igyekszik tehermentesíteni az olvasót jól megválasztott szövegpéldáival, s megvilágító erejű életrajzi és művelődéstörténeti adalékokkal contextualizálja a szövegek keletkezéstörté-

netét. Ilyen szövegpéldákból derül ki, hogy Gvadányi Józsefnek elég jó lehetett a humora, s érzékeny volt olyan etnokulturális adatokra is, mint például a cigányság körében dívó speciális Szent Korona-tisztelet (121.); vagy, hogy hogyan függ össze egy 18. századi utópisztikus neolatin regény és a *karvas hegedű* kifejezés (134.); esetleg, hogy pontosan miért is tekintette Pálóczi Horváth Ádám költőelődjének Ariónt (218., 222.).

A könyv lapjain a kisebb és nagyobb nevek egymással interakcióban lévő személyeként jelennek meg (például Kazinczy *Izé* című epigrammája, amely valószínűleg a mára „meltán elfeledett” Berei Farkas András álnevére reagált, 191.; szövegszerű magyarázat a Csokonai kicsapatását okozó dalocskára, 312.), s a szerző mindig tud 21. századi párhuzamot hozni egy-egy jelenségre (például: mit idéz fel a *Sárga rózsza* cím az egyes generációkban, 53.). Így Csörsz Rumen Istvánnak sikerül valamit visszaadnia a mára könyv- és kéziratárak mélyére süllyedt, de egykor nagyon is élő irodalomból.

A kötet folyamatosan reflektál nemcsak a korszakot érintő legújabb kutatásokra, de többször javítja, kiegészíti a szerző és Küllös Imola által sajtó alá rendezett *Régi Magyar Költők Tára* köteteinek adatait (például 90.), sőt egy, még csak kéziratban létező, Szigeti Csaba által írt, s igencsak izgalmasnak ígérkező kötetre is hivatkozik (47.).

Legalább ennyire fontos érnye a kötetnek és szerzőjének, hogy nem akar mindent egyedül megoldani, hanem számos új kutatási ötlete kidolgozására másokat is biztat (például Mátyási József életműve, 164.; Csenkeszfai Poóts András *Sénai Lukréczia* című műve és a korabeli cento-technikák, 187.).

Csörsz Rumen István most megjelent kötete nyomdai kivitelezésében is nagy oda-

figyelésről tanúskodik, szinte mentes a sajtóhibáktól, s mind bibliográfiája, mind részletes névmutatója messzemenőkéig olvasóbarátta teszi a munkát. Egyedül címválasztása rejtélyes egy kicsit, illetve ígér szorosabban vett folklorisztikai vizsgálatot; ám e sorok írója elégedett azzal, hogy mégis inkább az irodalmi szempontok érvényesülnek *A kesergő nimfától a fonóházi dalokig*... című kötetben.

Elmaradt katarzis

Ez a könyv az értelmiségi társadalom sűrűjében szerzett benyomások alapján, a résztvevő látószögéből tekint vissza negyedszázad magyar történelmére, és személyes, de általános érvényű tapasztalatokkal gazdagítja a rendszerváltás kritikai irodalmát. A szerző vegyesz akadémikus, aki a társadalmi és politikai folyamatoknak érdekes szegumentumaira látott rá, és könyvében főként saját tapasztalatait dolgozta fel. A sokat idézett antalli *bon mot*-val indít – „*tetszetek volna forradalmat csinálni!*” –, s ezzel arra céloz, hogy a fejlődés akkor választott iránya és sebessége megfelelt a magyar társadalom akkori hangulatának. S ha nem volt forradalom, akkor kompromisszumokat kellett kötni. Ezért lett olyan a rendszerváltás, amilyen lett. Mellesleg külföldi szövetségeseink és gyámolítóink sem akartak mást.

A könyv címének pejoratív kicsengése talán a rendszerváltáskor uralkodó néphangulat hamisságát fejezi ki. Akkoriban ugyanis a tapasztalatlan köznépi csodavárás hangulatában, de az akkori kormánypárti szócsövektől is befolyásolva, azt hitte, hogy a hatalomváltással majdnem minden helyrejöött. A második szabad választáskor felülkerekedő ideológia viszont olyan közhangulatot keltett, amely a liberalizáció, dereguláció, privatizáció szentháromságától várta a megváltást. Persze

(Csörsz Rumen István: *A kesergő nimfától a fonóházi dalokig. Közköltészeti hatások a magyar irodalomban (1700–1800)*. (Irodalomtudomány és Kritika: Tanulmányok) Budapest: Universitas Kiadó, 2016, 446 p.)

Máté Ágnes

MTA posztdoktori ösztöndíjas,
MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Irodalomtudományi Intézet Rendszész Osztály

ez is hiú reménynek bizonyult. Ezzel kapcsolatban a szerző Ralf Dahrendorft idézi, aki szerint egy politikai rendszert hat hónap alatt le lehet váltani, egy gazdasági rendszert hat év alatt át lehet alakítani, a társadalmi átalakuláshoz azonban hatvan év kell. Érik a felismerés, hogy semmilyen gazdasági vagy társadalmi reform nem repíti a szánkba a sült galambot. Nyugati típusú jólétet nyugati minőségű munka nélkül nem lehetett teremteni. Náray-Szabó Gábor könyve a felületes politikai közvélekedés bírálataként is értelmezhető, és a szerző nem vonja ki magát sem a bírálendők sorából, hiszen felelős beosztásaiban ő is részese volt annak, ami végbement.

Számomra a könyv világossá tette, hogy a rendszerváltás elég tökéletesen sikerült ugyan, mint a „társadalommérnökség” legtöbb terméke, de igaztalanság elfuserálnak mondani. A politikai változásokkal szemben joggal támad hiányérzetünk, és a gazdasági és politikai hintapalinta láttán fintooghadtunk, de az eredmények csak a naivan felfokozott egykori várakozásokkal szembesítve látszanak igazán tökéletesnek.

A szerző szava több minőségében is figyelmet érdemel: mint szaktudomány-politikus (a Magyar Kémikusok Egyesületének és az Európai Kémikus Egyesületek Szövetségének vezető tisztségviselője), mint tudománypolitikus (a Műszaki és Természettudományi Egye-

sületek Szövetségének elnöke és az MTA főtitkárhelyettese), mint felsőoktatás-politikus (helyettes államtitkár), mint gyógyszeripari innovátor, mint *homo eticus* (a korrupció, a szakmai önzés, a politikai hazugság és a hedonista életszemlélet bírálója), mint környezetvédelmi mozgalmár és mint gondolkodó értelmiségi (a Professzorok Batthyány Körének elnöke).

Egy általános történeti áttekintés után a rendszerváltás eseményeit öt tételben tekinti át, minden főbb hivatásbéli tevékenységi körének egy-egy tételt szentelve. Először azt tárgyalja, hogyan élte föl vagyonát, és ment csődbe a pártállam egy hasznos intézménye, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége. A második tétel a felsőoktatásról szól, amely mindig is az állam emelője volt, de eközben az államtól egyszer megkapott autonómiáját anyatigrisként védelmezi. A harmadik tétel hőse a gyógyszeripar, amely véráldozatok árán nemcsak életben maradt, hanem a gazdaság legerőteljesebb, legegészsé-

gesebb ágazata lett. A negyedik tétel a Magyar Tudományos Akadémiát mutatja be, amely felülről vezényelt megújulás eredményeként tért magához az utóbbi hat-nyolc évben. Az ötödik tétel a magyar környezetpolitikáé. Végül utóhangként egy rövid finálé a „második rendszerváltás” reményeit zengi.

Mindnyájan résztvevői, hasznélvezői és elszenvetői voltunk a rendszerváltásnak, ki-ki úgy, ahogyan neki megadatott. Tanulságos látni, hogy az általunk átélte események miként tükröződnek egy széles látókörű kollégánk élményeiben, ítéletében. A könyv a ráismerés élményét nyújtja, s egyetértésre vagy ellenkezésre készítet. A belőlünk kicsalt érzelmek és állásfoglalások élménye adja olvasásában az élvezetet, s ezt a szöveg könnyed hangvétele segíti. (Náray-Szabó Gábor: *Elfűszült rendszerváltás. Budapest: Kairosz Kiadó, 2015, 233 p.*)

Lovas Rezső

az MTA rendes tagja

MTA Atommagkutató Intézet, Debrecen

CONTENTS

Introduced and Invasive Animals in Hungary

Guest Editor: László Papp

László Papp: Introduction	386
Zoltán Varga: General Aspects and Definitions of Biological Invasion	388
Zoltán Botta-Dukát: Experiences from the Projects for Collecting Knowledge about Plant Invasion in Hungary	395
András Báldi – Béla Csányi – Gábor Csorba – Tibor Erős – Erzsébet Hornung – Ottó Merkl – András Orosz – László Papp – László Ronkay – Ferenc Samu – Zoltán Soltész – Tibor Szép – Csaba Szinetár – András Varga – Zoltán Vas – Gábor Véték – Judit Vörös – Viktor Zöldi – Katalin Zsuga: Introduced and Invasive Animals in Hungary.....	399

Study

István Hargittai: George A. Olah (1927–2017) – The Scientist and His Demeanor	438
Béla Mester: Nation as a Philosophical Project	450
László Percz: Searching for Roles, Shaping Roles, Playing Roles. Forming the Role of Philosopher in the Hungarian Culture of Philosophy	459
Mrs Tasi, Ildikó Csúcs: “...when I was in difficulty, he proved to be a true friend.” Humanitarian Work of Albert Szent-Györgyi	469
Erő Mészáros: Formation and Evolution of the Earth’s Special Atmosphere	477

Academy Affairs

Awards	487
--------------	-----

Introduction of the New Corresponding Members of the MTA

Balázs Harrach	493
Sándor Katz	495

Obituary

András Prékopa (<i>Endre Boros – István Maros</i>)	497
--	-----

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	501
------------------------------------	-----

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	505
--	-----